

SÜMEGI
PÜSPÖKI PALOTA

A SÜMEGI PÜSPÖKI PALOTA EGYKOR ÉS MOST

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Regionális
Fejlesztési Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

NEMZETI KASTÉLYPROGRAM
ÉS NEMZETI VÁRPROGRAM

Nemzeti Örökségvédelmi
Fejlesztési Nonprofit Kft.

A Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram keretében, a NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft. beruházásában, a Magyarország Kormánya által biztosított hazai források, valamint a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program által biztosított Európai Unió forrásoknak köszönhetően megújult a sümegi püspöki palota. „A sümegi Püspöki Palota turisztikai funkcióbővítő fejlesztése” című projekt 1,7 milliárd forint európai uniós (GINOP-7.1.1-15-2015-00003) és 319 millió forint hazai forrásból valósult meg.

A sümegi püspöki palota helyzete jelképesnek is mondható: a vár „árnyékában”, pontosabban annak oldalában bújk meg, ha nem is elrejtőzve, de a városba látogatók szeme elől kissé rejtve maradv. A 2018 és 2021 között lezajlott komplex turisztikai fejlesztés azonban ráirányíthatja a figyelmet erre a különleges épületre: a palota nem csak a magyarországi barokk építészet kiemelkedő emléke, de építetójén keresztül igazi barokk történetet mesél el az ország újjászületésének nagy korszakából. A felújításnak köszönhetően megújultak a belső terek, freskómaradványok kerültek elő és rokokó stukkódíszek kaptak új életre, restaurált műtárgyak kerültek vissza a palotába, de meglepő és jelentőségteljes felfedezések is felbukkantak a több évszázados falak kutatása során.

A kiállítás Padányi Biró Márton püspök személyes sorsán keresztül mutatja be a palota történetét, a barokk korszak világképét, a sümegi mindennapokat és a püspök karrierjét is meghatározó európai politikát. Szintén főszerepet kap a kiállításon Franz Anton Maulbertsch barokk festőzseni és három festősegédje, akiket a sümegi plébániatemplom kifestésével bízott meg a püspök.

A püspöki palotában megnyílt kiállítás ebbe a nyüzsgő, túlzásoktól hemzsegő, de mégis elragadó barokk korba kalauzol el, közel hozza egy régmúlt korszak gondolkodásmódját és vizualitását, nem utolsó sorban láthatóvá teszi a palota megmaradt és restaurált kincseit.

A PALOTA TÖRTÉNETE |

Sümeget és környékét a XI. század elejétől királyi adományként a veszprémi püspökség birtokolta, így ez határozta meg fejlődését és jelentőségét. A török megszállás idején vált igazán jelentős és fontos várossá: amikor Fehérvár és Veszprém is elesett, a sümegei vár lett a Dunántúl egyik legfőbb bástyája, amit még az oszmán seregek sem sikerült soha bevenni. A veszprémi püspökség is a sümegei várba menekült a török elől, és ott is maradt majd' kétszáz éven keresztül.

Amikor Padányi Biró Márton lett az egyházmegye vezetője, a határozott fellépésű püspök a sümegei várból tervezte ellátni egyházi és világi tisztségeit. A tervekhez azonban az uralkodó, Mária Terézia nem járult hozzá, így a püspök a vár déli lejtőjének tövében álló, püspöki kúriaként szolgáló, egyemeletes épületet szemelte ki állandó rezidenciája helyszínéül.

Barokk palota születik

A ma látható palotát fokozatosan, évtizedek alatt építették meg. Az épületben megtekinthető a legrégebbi szárny törökfala. Az építkezést valószínűleg Széchényi György püspök kezdte el. A XVII. század végén bővítették ki U alakúra az épületet, de végleges, zártudvaros formáját csak Padányi püspökké szentelése (1745) után néhány évvel nyerte el, amikor hozzáfogott a székhelyhez méltó, grandiózus elképzelése valóra váltásához. A palota homlokzatát, belső udvarát és az épületegyüttes egészét a szimmetria és a harmónia jellemzi, belső tereit pedig a barokk és a rokokó díszes, néhol túlburjánzó, de látványos elemei ékesítik.

Átépitéstől a restaurálásig

A XIX. század közepén egy jelentősebb átalakítás során klasszicista elemeket kapott az épület: a zárterkélyek toronysisakjait és az eredeti fazsindelytetőt elbontották, a belső terek falképeit átfestették, még a kályhákat is lecserélték. Korabeli feljegyzésekből tudjuk, hogy 1834-ben még az itteni díszteremben tartották a megyebált, ezután szabdalhatták fel az egykor pompás freskókkal, márványstukkókkal, rokokó kályhákkal díszített termet. A XIX. század végére az egyházmegye egyáltalán nem használta többé a palotát. Az épület XX. századi története tipikusnak mondható: sűrűn váltakozó funkciók (működött itt erdészeti hivatal, majd a Keresztes Nővérek leányiskolája, de volt hadikórház is), majd az 1947-es államosítás után 1951 és 1988 között a kastély iskolaként és diákothonként funkcionált. Miután 2001-ben a Műemlékek Állami Gondnoksága vette át az épület vagyongazdálkodási feladatait, a legszükségesebb felújításokat elvégezték.

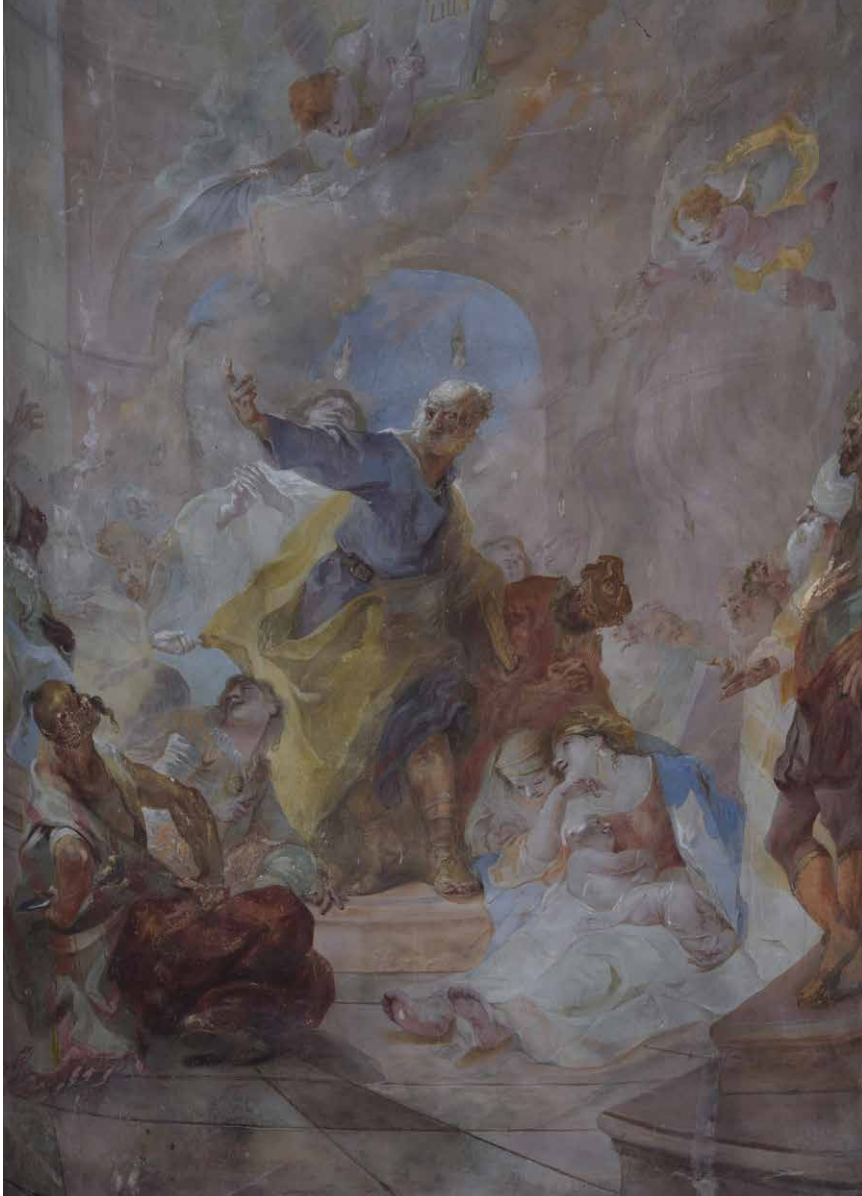
Padányi felemelkedése és bukása

A csallóközi Padányban született Biró Márton, az ellenreformáció egyik leghevesebb szónoka, a „Dunántúl Pázmánya” – apai ágon – református nemesi családból származott. Katolikus hitre édesanyja nevelte, mert apja korán meghalt. Iskoláiból szinte egyenes út vezetett a papi pályához, hiszen a vallásosság és a tudományok művelése ifjú korától kezdve végigkísérte. 1741-ben, a királyválasztó pozsonyi országgyűlésen szenvedélyes és hatásos beszédben állt ki a támadások keresztüzében trónra került Mária Terézia mellett, így innentől a Habsburg uralkodó belső köreihez, bizalmasai közé tartozott.

Padányit gyorsan ívelő pályája csúcán, 1745-ben veszprémi püspökké szentelték, ezzel együtt járt a Veszprém-vármegyei főispáni hivatal is. Hatalmas lendülettel látott munkához, hogy visszahódítsa a Dunántúlt a protestánsoktól: szűk két évtizedes tevékenysége alatt 205 templomot és kápolnát építtetett vagy újjátartott fel, napi 4-5 prédikációt tartott, többször bejárta a teljes egyházmegyéjét, szeminaristákat képzett, gondoskodott az idős papokról, és emellett 29 kötetben jelentek meg magyarul és latinul írt prédikációi. Szenvédélyes, túlzásoktól sem mentes, ellentmondást nem tűrő személyisége miatt sok konfliktusa volt még a saját felekezetén belül is.

Egy régi katolikus eszme szerint a török veszedelem Magyarország büntetése volt az igaz hitet elhagyó „protestáns eretnokség” miatt. E gondolat folyamányaként vélhette Padányi, hogy a felszabadított magyar nemzet csak akkor boldogulhat, ha mindenki visszatér az „igaz katolikus hitre”. Minden erejét e célnak szentelte, sokszor nem éppen békés eszközökkel élve. Túlzott hitbuzgalma és megingathatatlan hite okozta bukását is. 1750-ben nagy elvárásokkal adta ki főművét, a katolikus hit kézikönyvének szánt Enchiridiont. A mű azonban alkotója ellen fordult: a benne kifejtett gondolatok maradinak, túlhaladottnak, sőt sokszor kirekesztőnek hatottak a felvilágosodás és a vallási türelem korában. A diplomáciai botrányt okozó könyvet Mária Terézia kénytelen volt nemcsak betiltani, de be is zúgatni, és ami a legjobban fáj a püspöknek: a parancsot saját magának mint főispánnak kellett végrehajtania.

Sümegei plébániatemplom

Szt. Péter prédikációja:
a hallgató nő.

Egy '70-es évekbeli fotósorozat
részeként fekete-fehérben is
láthatjuk a hangsúlyos freskó
részletét a kiállításban.

Néma prédikáció

Az eset hatalmas törést okozott Padányi életében és karrierjében egyaránt, és bár püspök maradt, de korábbi lendületét elvesztve visszavonultan élt a számára kedves Sümegen. Ekkor találkozott Franz Anton Maulbertsch bécsi festőzsénivel, a rokokó freskók, a drámai kontrasztok és expresszív formák mesterével. Amíg Padányi a prédikációin keresztül hatott az emberekre, Maulbertsch a látványos, több száz négyzetméteres felületeken virtuóz módon megkomponált képfolyamaival érte el ugyanezt. Ez a közös alkotászenvedély és hit olyan csodálatos művet hozott létre, mint a Padányi által építtetett sümegei plébániatemplom faltól falig freskókkal díszített belső tere. A közélettől visszavonult püspök Maulbertsch ecsetével tárta a világ elé el nem mondott prédikációit: ő adta a témát a képek fölé írt latin versekkel, alkotótársa pedig életre keltette azokat. A vallási témák mellett Maulbertsch és csapata szerencsére megfestette a korabeli város 30 prominens személyének csoportképét is, ami igazi látélet több mint 250 évvel ezelőtről. Padányi a püspöki palota bővítésekor is Maulbertsch-et és festőcsapatát bízta meg: az akkoriban divatos hűsölőt, azaz sala terrenát egykor szintén Maulbertsch freskói díszíthették, amelyekből sajnos csak töredékek maradtak fenn.

FELÚJÍTÁSI MUNKÁLATOK |

A századfordulón a már csak nyaralókastélyként használt palotát a püspökök többé-kevésbé karban tartották: az 1930-as évek elején például megjavították a tetőt, a tönkrement faszindelyt pedig palafedésre cserélték. 1940-től rövid ideig kórház, majd iskola és diákotthon működött az épületben. A rendszeres használatnak köszönhetően szerencsére többször is végeztek kisebb-nagyobb felújításokat. A 2000-es években, immár műemléki felügyelet alatt, a tető, majd a teljes homlokzat is megújult, végül az épület komplex műemléki helyreállítására 2018 és 2021 között a Nemzeti Kastélyprogram keretében került sor.

Modernizált palota

Ahhoz, hogy a püspöki palotát eredeti pompájához méltón lehessen bemutatni, létfontosságú felújítási munkálatokat kellett elvégezni. A szobákat korábban kályhával fűtötték. A műemlék most nemcsak korszerű fűtésrendszert, de új villanyvilágítást is kapott, valamint kiállítótereket, közösségi tereket, vizesblokkokat, irodákat, személyzeti helyiségeket és ajándékboltot is kialakítottak. A legnagyobb kihívást azonban a falak vízmentesítése jelentette, főleg a könyvtárban, ahol az egyedülálló stukkókkal és freskókkal díszített fal folyamatosan vizesedett. Hosszú és aprólékos munkával lehetett csak megszüntetni a falak állandó nedvesedését, ezután kezdődhetett el a terem restaurálása.

Az épület infrastruktúrájának megújítása mellett kiemelt feladat volt a püspöki lakrész falfestéseinek részleges restaurálása is. A barokk palota legszebb díszítőelemeiből, a stukkókból és a freskókból sajnos nem sok maradt meg épen és egészben, de a szakemberek mindazt láthatóvá tették, amit lehetett, újjávarázsolván azokat. Ennek egyik kiemelkedő példája a könyvtárterem, ahol a mennyezeten megfigyelhetjük a palota stukkóit készítő olasz mester és a pesti freskófestő összehangolt munkáját. Az új díszteremben az a mostani felújítás alatt összeillesztett rokokó kályha áll, amelyet apró, széttöredezett darabokban találtak meg, a barokk teremsorban pedig az újnak ható, de XVIII. századi, csillagmintás parketta búvóli el a látogatót. A püspök szolgálatában álló mesteremberek által készített, rendkívül látványos, és szerencsére a mai napig megmaradt intarziás padló- és falburkolatok 90-95 százalékát sikerült megmenteni, ezeket felújítva és restaurálva láthatjuk ma a palotában. A később a palotához épített sala terrena, azaz a hűsölőterem falfelületeinek teljes feltárása is megtörtént a legalsó festékrétegig, ami egészen a barokk festészet mesteréig, Franz Anton Maulbertsch-ig vezet el. A 2018-tól 2021-ig tartó felújítás során tehát a kétszintes épület közel kétharmadán, 1600 m²-en végeztek felújítási, állagmegóvási és restaurálási munkálatokat: elkészült az épület vízszigetelése, statikai megerősítése, legfontosabb tereinek külső és belső helyreállítása, freskórészletek és stukkók restaurálása, valamint a palota előtti terület és a belső udvar zöldfelületének rendezése.

Sala terrena (nyári hűsölőterem)

Padányi az épület legrégebbi szárnyát bővítette ezzel a luxusrésszel, amelyet a mostani felújítás során sikerült részlegesen restaurálni. A terem falait és boltozatait borító illúziókeltő freskók a plébániatemplom díszítőfestésével mutatnak közeli rokonságot. Ezért feltételezhető, hogy miután 1757–59-ben Maulbertsch és műhelye végzett a templom kifestésével, a püspök egy újabb, utolsó megbízást adott a sala terrena kifestésére is.

Kápolna

A püspöki palota legszebb és egyetlen épségben megmaradt terme. Márványstukkók, diszes pilaszterek, freskók és festmények díszítik a teret – a lenyűgöző látvány Antonio Orsatti itáliai stukkómester és Vogl Gergely óbudai festőművész összehangolt munkájának eredménye. A boltozaton és a falakon Szent Márton megdicsőülése és életének négy eseménye jelenik meg. Az egyik képen Szent Márton megkísértését látjuk, ahogy láncon tartja az ördögöt – valójában a megbízó, Padányi Biró Márton rejtett portréja a kép. Bizonyára nem véletlen, hogy éppen ebben a jelenetben festette meg magát a veszprémi püspök.

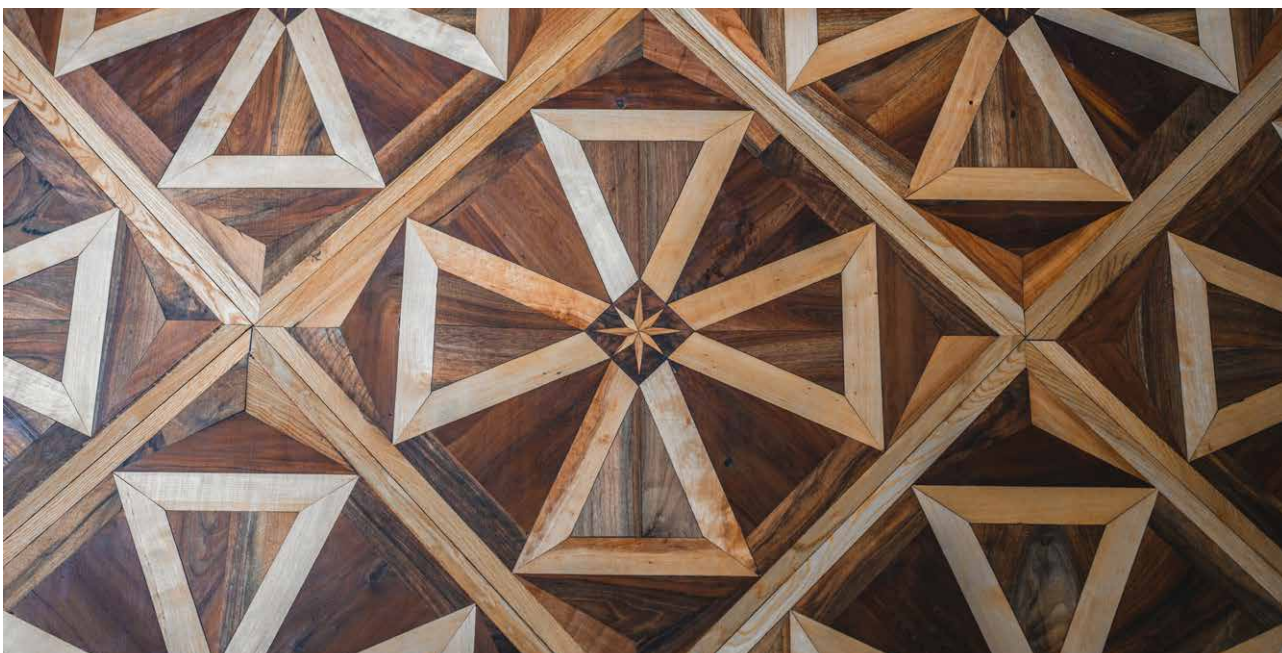

Könyvtár

A püspök a kápolna mellett a könyvtárra is kiemelt figyelmet fordított, ami a műmárvány borítások, a kanyargó stukkódíszek és a pompás aranyozás gondos restaurálásának hála, ma is lenyűgöző látványt nyújt. A terem különlegessége a boltozat, ahonnan Padányi Bíró Márton tekint le, körülötte pedig a korabeli természettudományok műszereit, könyveket és az egyházi méltóságok jelvényeit láthatjuk. Márton püspök képmása különleges technikával készült: teste stukkóból van, az arca freskófestmény, nyakában pedig egy fából faragott, láncon függő mellkereszt lóg.

A palota faburkolatai

A 2018 és 2021 közötti helyreállítás egyik leglátványosabb eleme a XVIII. század derekáról megmaradt, eredeti, fából készült, több helyen látható falburkolat. Az emeleti barokk enfilade-ban, azaz egy ajtótengetyre felfűzött teremsorban a falak alsó részét fedő burkolat, a kétszárnyas ajtók és az intarziás, csillagmintás parketta gyönyörűen felújítva várja a látogatókat.

Napóleon korabeli „graffitik”

A felújítás során a falon éppen egy szürkés foltot készült lemázolni a festő, amikor a palota egyik munkatársa megállította, hogy közelebről megnézhesse. A fal megtisztításakor derült ki: Napóleon korabeli falfirkákra bukkantak, amiket az 1809-ben itt állomásozó magyar katonák rajzoltak a falakra. A huszárokat, fegyvereket, magyar neveket rejtő rajzok a mai recepció helyiségében és az emeleti folyosón láthatóak.

A palota oromzatának allegorikus nőalakjai

A palota oromzatán két nőalak szobrát figyelhetjük meg, amelyeket a püspök készíttetett 1750-ben. Egy régi fénykép alapján derült ki, hogy az egyik alak horgonyt tart a kezében; korábban tévesen küllős kerékként értelmezték a megrongálódott szobor részletét. Mivel a horgony a remény szimbóluma, azért arra lehet következtetni, hogy a püspök a Hit, Remény és Szeretet allegorikus alakjait szerette volna megjeleníteni. Az épületen a korábban készített másolatok állnak, a két nőalak eredeti, hűen felújított szobrát a palota előterében láthatjuk kiállítva.

MŰTÁRGYAK

A Padányi püspök által épített és gazdagon berendezett palota sok korszakot vészelt át, ezek az időszakok nemcsak veszteséggel, de sok értékes gyarapodással is jártak. A XX. század közepe azonban soha nem látott károkat okozott: 1945 tavaszán a kastély teljes berendezését – bútortatát, műtárgyait, festményeit – széthordták vagy megsemmisítették.

A Nemzeti Kastélyprogram célja a fenntartható műemlékhasználat mellett az is, hogy a felújított épületek szellemiségükben is újjászülessenek. Ez a sümeგი palotában is maradéktalanul teljesül, hiszen tárgyi emlékek szűkében is kiállítás a barokk kor szellemét, történeteit idézi meg. Akad azonban néhány műtárgy, amely szerencsés módon átvészelte az évszázadokat, és most megszépülve, felújítva jutott vissza eredeti helyére. A veszprémi Boldog Gizella Főegyházmegeyi Múzeumból egy gyönyörű, XVII. századi tájkép és öt portré került vissza a sümeგი palotába.

A szomszédos, sümeგი Kisfaludy Emlékház is megőrzött több értékes műtárgyat, amelyek felújítva kerültek most vissza eredeti otthonukba: ilyen a XVII. századi püspöki szék, a rokokó képecskék, illetve Padányi Biró Márton prédikációs könyve. Láthatunk vásárolt vagy kölcsönzött műtárgyakat is, amelyek nem Sümegegről valók, mégis korban és témában jól kiegészítik a kiállítást: ilyenek például a gyönyörű csillárok, Mária Terézia és II. Frigyes portréja, valamint Padányi nemzetközi politikai botrányt okozó műve, az Enchiridion egy példánya.

Padányi Biró Márton (ismeretlen festő, olaj, 232,5x170 cm)

A püspökről készült, XVIII. század végi, egészalakos portré az egyetlen, ami a palotában maradt. A kápolna egyik sarkában állt sokáig a festmény, amelyen a püspök késő barokk papi ruháját viseli: csipkés, aprólékosan kidolgozott öltözetében örökölte meg feltehetően Vogl Gergely, akitől a kutatások szerint a festmény megrendelték. A restaurátori munkának hála, ma csaknem ugyanolyan állapotban csodálhatjuk meg a képet, mint amilyen születése pillanatában lehetett.

Rokokó kályha

A palota legnagyobb, egyben legrégebbi cserépkályhája 1751-ben készült, és az egykori dísztermet fűthette. A '90-es években találták meg a padláson több mint 20 cserépkályha apró darabokra tört részeit, így az, hogy most ez a műtárgy töredékeiből újraépítve látható, a restaurátorok aprólékos és értő munkájának köszönhető. A restauráláskor különös gondot fordítottak arra, hogy a művészi részletek megmaradjanak, de nem pótolták ki a hiányzó mintákat, hiszen azzal a kiszámíthatatlanság jellemezte rokokó lényege veszett volna el. A méretekre jellemző, hogy a mostani felújítás során meg kellett erősíteni a földemet, hogy elbírja az újra összerakott kályhát.

A püspök fömüve, az Enchiridion

A püspök különösen nagy rajongója volt a könyveknek, szenvedélyesen gyűjtötte azokat, és ő maga is számos – főleg prédikációs – kötetet adott ki. Legfőbb művének a később diplomáciai botrányt okozó Enchiridiont szánta, azonban a nemzetközi nyomásnak kénytelenül engedő királynő betiltotta azt. Fömvüvének bezúzatása megtörte addig szárnyaló karrierjét, ezután húzódott vissza szeretett városába, Sümegre. A püspök könyvtára Veszprémben került, itt a legszebb prédikációs kötetét láthatjuk, melyben a püspök örök életet adó lakoma fogásaiént találja olvasmányait.

Barokk miseruhakészlet

A veszprémi Boldog Gizella Főegyházmezei Múzeumból került a palotába ez a pompás egyházi ruhaegyüttes. Legszebb darabját, a miseruhát a papok szentmiséhez illő ünnepi öltözként viselték. A XVIII. században a misét mondó pap háttal állt a híveknek, ezért a miseruhának a hátsó felülete volt a díszesebb. A fehér hernyóselyem szövetet himzéssel díszítették: a szertelenül kanyargó indákon megjelenő, pompás színű virágok a rokokó idején terjedtek el, felváltva a bibliai alakokkal díszített öltözeteket. Az anyagokat olasz kereskedőktől szereztek be, a varrás és a himzés hazai mesterek munkája.

A palota mennyezeti díszei, a stukkók

A kor vándorművészei, az Itáliából érkezett Orsatti család 1751-ben a püspök megrendelésére gyönyörű stukkókkal díszítette a palota kápolnáját, a könyvtár és több terem mennyezetét is. A kézműves dekoráció titkos receptjeit és a mesterfogásokat apáról fiúra örökölték. A XVIII. század második felében azonban megváltozott a divat. Már nem készültek igazi stukkók, a stukkátorokat felváltották a díszítőfestők, akik illúziókeltő alkotásaikkal újraálmodták a teret. Ez az ún. „hamis stukkók” nagy korszaka volt, amelyből a sala terrenában és a plébániatemplomban is láthatunk példát.

Sümegei „rátartiak”

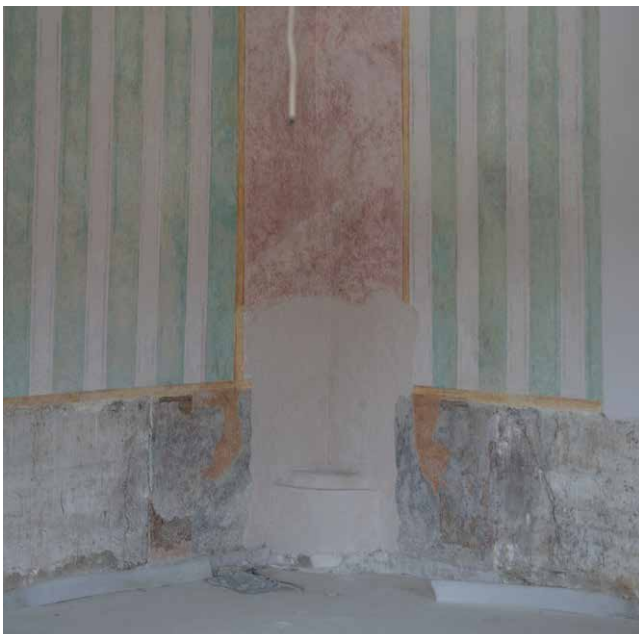
Több vármegye előkelőségei jártak rendszeresen Biró püspök híres, Márton-napi vendégségeire. Amikor Maulbertsch és festőtársai a palotában laktak, a püspök egy hatalmas csoportképen megörökíttette az egész társaságot: mintegy 30 életnagyságú portrét festtetett a plébániatemplom karzatára. Ez Magyarország legnagyobb csoportképe ebből a korból, ami nem csak a mérete miatt lenyűgöző. Az arcok annyira élethűek, a tekintetek annyira kifejezőek, hogy úgy érezzük, szinte ismerjük őket. A kiállítás humorosan idézi meg a festmény alakjait, portréjukon keresztül felsejlenek a korabeli Sümege mindennapjai.

ÉRDEKESSÉGEK A PÜSPÖKI PALOTÁRÓL

- A palotában több korabeli mellék helyiség is megmaradt, ezek egy része azonos helyeken, egymás alatt volt kialakítva. A falba épített árnyékszék kényelmetlennek tűnő, sötét és hideg kis lyuknak tűnik mai szemmel, a régi kastélyokban azonban luxusnak számított, hiszen nem kellett elhagyni az épületet, sőt a szobát sem. A „pokoli árnyékszék” névre keresztelt helyiségben a falon korommal készült koponyarajzok maradtak fenn, amelyekkel az illemhely korabeli használói a haláltól, a pokoltól való félelmüket fejezték ki.
- Az 1700-as évek közepén nagyjából minden negyedik férfi tudott olvasni, a nők közül még kevesebben. Egy egyszerű parasztcsaládnak 1-2 könyve volt legfeljebb, a középnemeseknek ritkán, de akár félszáz könyvük is lehetett, a polgároknak általában csak néhány darab volt. Padányi Biró Márton sümei püspöki könyvtárában több mint 600 könyvet gyűjtött össze, maga is írt és kiadott több tucatot. Könyveit a veszprémi püspöki könyvtárba szállították a XIX. században, ennek köszönhetően maradtak fenn.
- A századfordulón már csupán nyaralókastélyként használt palota könyvtárának díszes bútorzatát az akkori püspök 1913-ban felajánlotta az Iparművészet Múzeum állandó kiállítása számára. A padlótól a mennyezetig érő, diófából készült könyvszekrények, amelyeken aranyozott fejezetű pilaszterek választják el az üvegezett ajtókat, a magyarországi barokk bútorművészet kiemelkedő emlékei. A múzeumban a barokk kor hű ábrázolása érdekében a könyvtárszoba mennyezetét díszítő stukkódekoráció mását is kialakították.
- Márton püspök életéről, a barokk Sümeget formáló – és a mai napig látható – építetői, közösségformáló munkásságának jelentőségéről egészen biztosan szegényebb tudásunk lenne, ha a püspök évszázadokkal későbbi utódai nem örökítették volna azt meg. Hornig Károly gyűjtötte össze és adta ki 1903-ban Padányi épen talált kézirat naplóját, feljegyzéseit és levelezésének egy részét. 1934-ben pedig Pehm József, a későbbi Mindszenty bíboros „Padányi Biró Márton élete és kora” címmel komoly kutatómunkával összeállított, több száz oldalas könyvet írt elődjéről.

FALKUTATÁS – EGY NYOMOZÁS RÉSZLETEI

Egy több száz éves épület, mint amilyen a sümegi püspöki palota, sok titkot rejt magában még a felkészült szakemberek számára is. Ezért, mielőtt egy átfogó rekonstrukció elkezdődne, alaposan meg kell vizsgálni a falakat, hiszen ezek az építőelemek hordozzák a legtöbb információt arról a folyamatról, amelynek során a ma látható épület kialakult. A helyszíni munkát azonban hosszas kutatómunka előzi meg a levéltárakban, könyvtárakban, fotótárakban: fel kell deríteni a rekonstrukciót segítő információkat, korábbi kutatásokat, régi fotókat, még régebbi rajzokat, metszeteket, festményeket, korabeli leírásokat, esetleg építési terveket.

Ha a falak mesélni tudnának

A következő lépés az épület „kézzelfogható” vizsgálata. Ez nem csak izgalmas, de felelősségteljes szakasza a „nyomozásnak”, hiszen ilyenkor leszedik a falsíkokra helyezett festésrétegeket és vakolatokat, óvatosan, hogy azt véletlenül se rongálják meg. Néha ezek a részletek meglepő épségben kerülnek elő, mert egyszerűen csak rávakoltak a falakra, máskor csak roncsaik maradtak meg, és olyan is elképzelhető, hogy a puszta falazatban találják meg egy korábbi épületrész maradványát. Ilyenkor azt keresik a szakemberek, hogy az egymást követő korszakokban hogyan építették meg vagy át az adott épületet. A korábbi, több évtizeden át tartó kutatómunka alapján 2018–2019-ben restaurálták a palota nyugati szárnya emeleti helyiségeinek és a földszinti sala terrenának a falképeit. Ez utóbbi, azaz a hűsölőterem felületének teljes feltárása a mostani helyreállítás során történt meg, amikor egy teljesen érintetlen, átfestésektől mentes felület került elő. Ezeknek a rétegeknek egy része elvált, rögzítésükhöz mélyrétegű injektálásra volt szükség. A tisztítást és a felületi konzerválást követően a vakolati síkok a környezetükhöz harmonizáló szint kaptak, hogy ne maradjanak túlságosan világosak, elütőek attól. Jelenleg egy konzervált állapotot láthatunk az oldalfalakon és a boltozaton, ez így kiválóan reprezentálja a barokk művészetet. A palota emeleti tereiben szinte mindenütt megkülönböztethető a falfestés hat-nyolc rétege, a XVII. századtól egészen a XX. század első évtizedében ráfestett rétegegig. A festésrétegek általában töredékes állapotban maradtak fenn, mert az újabb rétegek mindig a korábbi eltávolításával előkészített falra kerültek. Teljesen ép festés ezért – a kápolna kivételével – nem maradt a palotában.

Bolond a falon

A sümegi püspöki palota falkutatása során meglepő részletek is előkerültek. Bár azt az írott forrásokból is tudni lehetett, hogy a mostani, zártudvaros, XVIII. század második felében kialakított palotában valahol rejtőzik egy jóval kisebb, XVII. századi épület, ennek pontos formája eddig ismeretlen volt. Az óvatos és gondos feltárásnak köszönhetően ma már ezt is hűen lehet rekonstruálni.

A legmeglepőbb és egyben legértékesebb felfedezés azonban egy jelentéktelennek tűnő kis helyiségből – amelynek fala egy korábbi építési szakaszban külső falszakasz, vagyis homlokzat volt – került elő. Ahogy a kutatás arra a részre ért, ahol az egykori ablak helyét feltételezték, kiderült, hogy egy festett vakablakot találtak, amelyen egy izgalmas kép bontakozott ki. A falon egy életnagyságú, csörgősipkás bolond nyelvét kinyújtva integet egy élethűen megfestett ólomüveges ablakból, fején kakastollal, de felismerhető a habos spanyolgallér és egy macska is a képen. A rendkívül érdekes és ritka ábrázolás feltételezhetően a Padányi-féle építkezés előtti időkből való, amikor borkimérés működött az épület ezen oldalán, és amelynek külső falát ilyen és ehhez hasonló, színes képek díszíthették. A kiállításon a falképet üveg védi, mellette a rekonstruált képet láthatjuk, kultúrtörténeti és restaurátori magyarázatokkal.

A PÜSPÖKI PALOTA KÍNÁLATA

Mennyei ügyek

A sümegi püspöki palotába tervezett kiállítás főszereplői az épület maga és az építtető püspök, Padányi Biró Márton. A palota története és a püspök életpályájának bemutatása közben a kiállítás olyan mélységig tárja fel a késő barokk Magyarországot, hogy egy kihelyezett történelemórának is helyszínül szolgálhat. Szerepet kapnak benne Európa történelmének alakítói, Mária Terézia, a Habsburg királynő és Nagy Frigyes porosz király, belebonyolódunk az ellenreformáció, a katolikus megújulás és a felvilágosodás szövevényes ügyeibe, és beleképzjeljük magunkat a kor emberének hitvilágába, amelyben minden cselekedetének súlyos tétje volt: a mennyország vagy a pokol várt rá.

A püspök és a barokk festőzséni, Franz Anton Maulbertsch sorsszerű találkozásából született freskók alkalmat adnak arra, hogy belessünk a barokk és a rokokó festészet műhelytitkaiba, megismerjük a festő alkotófolyamatát, és művészettörténeti nyomozásba fogjunk. A sümegi püspöki palota és lakóinak élete igazi barokk történet Magyarország újjászületésének nagy korszakából, amit izgalmas, minden érzékszervünkre ható, modern kiállítással mutatnak be a kurátorok.

Interaktív tárlat

A kiállítás számos olyan illúziókeltő és szemléltető eszközt alkalmaz a kor bemutatására, amellyel közelebb hozza a látogatóhoz a több száz évvel ezelőtti világot. A palota építésének különböző korszakai például vetített hologramban jelennek meg, elpusztult freskóit pedig videomapping segítségével rekonstruálták, sőt életre is keltik. Szintén falra vetített képek, pontosabban vizuális játékok és optikai trükkök segítségével idézi fel a kiállítás a sümegi mindennapokat és a kor vizuális kultúráját.

Franz Anton Maulbertsch „gondolkodófala” nyomán megnézhetjük, hogyan készültek a plébániatemplom freskói a püspök iránymutatásai nyomán, hogyan komponált a színekkel és a fényekkel a XVIII. századi festő, majd rajzfilmekben láthatjuk, hogyan zajlott a plébániatemplom kifestése, és azt is megtudhatjuk, mi a különbség a barokk és a rokokó között.

Az életre keltett festmények nemcsak vizuális, de hallható információkkal, érdekességekkel fűszerezik a tárlatot. A püspök alapította titokzatos Angyali Társaság előkelő tagjai – akiket Maulbertsch megfestett a plébániatemplomban – animáció és egy interaktív játék segítségével „mutakoznak be”, míg a korabeli uralkodók, Mária Terézia és ellenlábasa, II. Frigyes porosz király hangosan vitatkozva tárgyalják ki Biró Márton tevékenységét. Belehallgathatunk az olasz stukkátorok és a bécsi festők elképzelt veszekedésébe 1757-ből, és meghallgathatjuk a püspök Mária Terézia koronázásakor elmondott szenvedélyes beszédét is.

Rendezvénytér, kávézó

A felújításnak köszönhetően a palota több terme is alkalmas rendezvények befogadására. A látogatók kényelmes kiszolgálása érdekében az épületben kávézó és ajándékbolt is nyílt. Látványos rendezvényhelyszín lehet a nyitott belső udvar; teraszán üldögélve a felújított belső homlokzat falai mellől csodálhatjuk a megunhatatlan látványt, a felettünk magasodó sümegi várat.

„A SÜMEGI PÜSPÖKI PALOTA TURISZTIKAI FUNKCIÓBŐVÍTŐ FEJLESZTÉSE” ELNEVEZÉSŰ PROJEKTBEN RÉSZT VETTEK:

PROJEKTGAZDA:

Miniszterelnökség, Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram – Virág Zsolt miniszteri biztos
NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft. – Glázer Tamás ügyvezető igazgató

KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZET:

Pénzügyminisztérium, Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Irányító Hatósága

KUTATÁSOK:

Falkutatás, régészet, kertrégészet, építéstörténeti

kutatás: Fülöp András, Héczey-Markó Ágnes, Jankovics Norbert, Koppány András, Simon Anna

Falképek kutatása:

Nagy Veronika, Gaylhoffer-Kovács Gábor

Műemléki értékleltár: Balázsik Tamás

Előzetes Régészeti Dokumentáció:

Eszes Adrienn, Nagy László, Tokai Mária Zita

RESTAURÁTORI KUTATÁS:

Fa: Bottyán Anikó, Pák András, Szalay György

Fém: Nagy Melinda

Festő: Lovas Franciska, Méreyné Bán Beatrix, Nagy Éva

Kő: Káldi Richárd, Zahora András

Műmárvány: Seres András

Stukkó: Káldi Richárd

Restaurálási terv: MentArtis Kft.

Kerttörténeti kutatás: Klagyivik Mária

ÉPÍTÉSZERVEZŐ:

Építészeti tervezés: TSPC Hungary Kft.

Felelős építésztervező:

Wéber Építésziroda Kft. – Wéber József

Építésztervezők: Balog Mária, Czomba Fruzsina, Kóris János

Dániel, Nagy Orsolya, Pusztai Lilla

Belsőépítész: Duplan Kft. – Pelényi Margit

Tájépítész: Szabadics Anita, Klagyivik Mária – NÖF Nkft.

Tartószerkezetek: Vándor András

Épületgépészeti tervezés: DSG Tervezőiroda Kft. – Pál Gábor

Villamosság: KVINTERV Villamos Tervező Iroda – Csányi István

Közművek: Szemes és Fia Kft.

Tűzvédelem: TŰZ-ÉRT-Ő Bt. – Venczel Sándor

Rehabilitációs szakmérnök:

ESP 63-67 Építésziroda Bt. – Ruttkay-Miklán Ágota

PROJEKTMENEDZSMENT

(NŐF NEMZETI ÖRÖKSÉGVÉDELMI FEJLESZTÉSI NONPROFIT KFT.):

Projektmenedzser:

Szabó Zoltán, Pozsonyi Ákos, Lukács Bettina

Projektvégrehajtásért felelős igazgató: Borsody Kinga

Projektvégrehajtásért felelős főosztályvezető: Vágó Margit

Projektvégrehajtásért felelős osztályvezető: Hubert Tamás

Műszaki menedzser: Darabos Kornél

Projektasszisztencia: Zsille Éva

Pénzügy: Kétegyházi Éva, Izsó Petra

Létesítményvezető: Szokoliné Kocsis Mária

Műtárgybeszerzés: Fehér Nóra

Műtárgykölcsönzés: Palástiné Simonffy Krisztina,

D. Barabás Mária, Szabados Katalin, Fitos Gábor

Műtárgy restaurálás felügyelete:

Sztojanovits Márton, Tuzson Eszter

TURISZTIKA (NŐF NEMZETI ÖRÖKSÉGVÉDELMI FEJLESZTÉSI NONPROFIT KFT.):

Turisztikai menedzser:

Mészáros Georgina, Ginovszky-Bodnár Dorottya

Turisztikai osztályvezető: Balázs-Bécsi Krisztina,

Ginovszky-Bodnár Dorottya

Digitális másolatok beszerzése:

Soproniné Fórián Ágnes

MARKETING (NŐF NEMZETI ÖRÖKSÉGVÉDELMI FEJLESZTÉSI NONPROFIT KFT.):

Marketing és Turisztikai Igazgató: Sztojanovits Kristóf

Marketing: Kobulej Angéla, Woth Zsófia, Szarvas Mónika,

Bali Zsuzsanna, Sófalvi Petra

RESTAURÁTOROK:

Fa: Pák András, Szalay György

Fém: Szalóczi Gábor Péter

Festő: Győri Lajos

Kályha: Szebényi Judit, Soós László

Kő: Osgyányi Vilmos

Műmárvány, stukkó:

Takácsné Szabó Marianne, Takács Zoltán, Szabó Kálmán

ÉPÍTÉSI KIVITELEZÉS:

A Dunántúli Magasépítő Kft. és az SZ-L Bau Építőipari és Kereskedelmi Kft. által alkotott konzorcium

Konzorcium vezetője: Dunántúli Magasépítő Kft.

Projektvezető: Kovács Róbert (Dunántúli Magasépítő Kft.)

Építésvezető: Gondor Tamás (Dunántúli Magasépítő Kft.), Szabó István (SZL-Bau Kft.)

Műemlék-felügyelő: Bódis Péter, Hoffmann László

Műszaki ellenőr:

Integrated Engineering Solutions Kft. – Bán Róbert

Beruházás lebonyolító:

Bon Control Kft. – Szabó Ágoston György

Kiállítási kurátor: Nagy Veronika, Gaylhoffer-Kovács Gábor

Múzeumpedagógiai szakértő: Joó Emese, Nagy Piroska

KIÁLLÍTÁSRENDEZÉS:

Kiállítás kivitelezése: Garzon Bútor Kereskedelmi Kft.

Üzemeltetési eszközök:

Mikoláné Fekete Mária, Garzon Bútor Kft.

Kiállítási arculat: Mihalkov György

Kiállítási grafikai tervezés, kiadványszerkesztés:

Pazirik Kft. – Eperjesi Gábor, Hasenauer Rajmund, Kincses Endre, Kiss Csenge, Kontár Emese, Pethő Lili

Szoftverfejlesztés és szoftverek grafikai tervezése:

Pazirik Kft. – Brettner Olivér, Faragó Melinda, Kincses Endre, Paróczy Tibor, Sebestyén Zsolt

3D rekonstrukció: Pazirik Kft. – Ádám Dávid, Balogh András, Czudel Marcell, Maróti Zoltán, Menyhárt Gábor, Mihályi Zsolt, Szabó Bence, Szakonyi Balázs

Filmrendező:

Balogh András (Pazirik Kft.), Digitális Legendárium Kft.

Animátorok, videovágók, hang:

Digitális Legendárium Kft.; Pazirik Kft. – Dózsa-Juhász Máté, Gál Tamás, Jámber Emese, Madarász Dominik, Méhes Gábor, Szauer Dániel; Inton Audio Kft. – Szkárosi Márk

Fotó, videó, 3D fotogrammetria, vágás:

Digitális Legendárium Kft. – Komporday Tamás, Perness Norbert; Pazirik Kft. – Dózsa-Juhász Máté, Gál Tamás, Gódi Attila, Kovács Zoltán, Madarász Dominik, Méhes Gábor, Sandó Norbert, Szauer Dániel; Gaylhoffer-Kovács Gábor; NÖF Nkft. – Horogszegi Tamás, Szokoliné Kocsis Mária

Projektmenedzsment: Pazirik Kft. – Bósz-Schaff Ivett, Gregóczi Réka, Poulet Dániel, Üveges Attila, Tóth Zsuzsanna

Hardver: Mediatek Kft. – Geda István, Szabó Lajos

Makett tervezése, modellezés, 3D nyomtatása:

Pazirik Kft. – Ádám Dávid, Balogh András, Kovács Géza, Kovács Márk Sándor, Maróti Zoltán, Matus Viktor, Menyhárt Gábor, Mihályi Zsolt, Szabó Bence, Szakonyi Balázs

MÚTÁRGY RESTAURÁTOROK:

Bútor, fatárgyak: Papp Máttyás; Palladion Bt. – Bíró László; Opus Mixtum Plus Kft. – Szalay György;

Fém: Fém-Művészeti Kft. – Szalóczi Gábor Péter

Festmény: Aeternum Kft. – Springer Ferenc; Faberart Kft. – Kovács Krisztián; Gajzágó Dorottya, Csűrös Orsolya

Papír, grafika: PRE-CON Restaurátor Kft. – Hajdú Zsófia Edit

Textil: Kralovánszky Mária

EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREK:

Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ; Magyar Nemzeti Levéltár; Iparművészeti Múzeum; Szépművészeti Múzeum; Kisfaludy Sándor Művelődési Központ, Könyvtár és Emlékház; Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény; Székesfehérvári Egyházmegye; Sümegi Római Katolikus Plébánia; Sümeg Város Önkormányzata

FELELŐS KIADÓ:

NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság

Szöveg: Lévai Zsuzsa

Fotó: Kovács Zoltán, Szokoliné Kocsis Matyó

Elérhetőségek: 1113 Budapest, Daróczi út 3.; info@nofnkt.hu; +36 70 507 6191

A Miniszterelnökség és a NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft. a Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram koordinátora

SÜMEGI
PÜSPÖKI PALOTA

sumegipalota.hu

